

i zajedničkog nastojanja društvenih nauka i kulturne istorije da neutralizuju ulogu politike (kod Firea spoj političke i kulturne istorije).

Iako su glavni pristupi u historiografiji bili povezani sa vrednostima, ipak u normativizmu ne treba tražiti njihovu imanentnu slabost. Istorija je uvek bila povezana sa vrednostima, istoričari ne treba da poriču ideološku i vrednosnu opredeljenje već da se suoče sa iskrivljavanjima koja ova nose. I ovde je kritika normativizma vlastitog pristupa retka. Od karaktera teorijskog pristupa prošlosti zavisi i njegova normativna komponenta. Normativizam kod istoricističkog isticanja neuporedivosti zbivanja ili kod precenjivanja uloge pojedinaca je drugačiji od isključivosti kod strukturalističkog apsolutizovanja značaja grupnog interesa ili od relativističke postmodernističke istorije svakodnevice. Istraživački prioriteti unose preko epohalne svesti normativnu komponentu različite snage i trajnosti, a drugačiji su teorijski izrazi i idejnopolitičke intrumentalizacije: relativizacije, apsolutizacije, trivijalizacije i dogmatizacije nekog važnog istorijskog procesa ili događaja. Osim toga, nisu sva vrednosno opredeljena stanovišta pođednako pogrešna i isključiva. Postoje opšteprihvaćeni standardi racionalnog znanja i kriteriji kritičke metode kojima se pristrasnosti mogu oceniti. Kritički istoričari treba da skidaju slojeve legendi koje stvaraju sva tri pomenuta pristupa.

Ovaj zadatak nije nimalo lak jer je istorija idejna forma u kojoj kultura polaže račun o svojoj prošlosti (J. Huizinga). Sa izmenom stvarnosti menja se i istorijska svest, a izmenjena stvarnost traži prilagođavanje slike o prošlosti novom fondu znanja. Deskriptivna neanalitična istorija bez zanimanja za sadašnjost nužno je antikvarna i neteorijska. Istorija je prisutna i aktivna, ali najgori dokaz za tezu o živoj istoriji je to što se ljudi u ime istorijski obrazloženih pretenzija ubijaju. Nije pravo pitanje da li učimo iz istorije, nego kako se baviti istorijom da bi se iz nje moglo učiti (K. Brunner). Predmet istorije nije samo zbivanje, nego ono što nam je od prošlih zbivanja dostupno, tj. izvori. Kod korišćenja istorije retko se radi o tome da se prošle pojave direktno prenose u sadašnjost, a češće o tome da pažljivo rastumačenom istorijom, preispitujemo sadašnja stanja. Često uočavamo kako se obećanja vladajućih razlikuju od njihovih dela. Na osnovu toga ćemo i današnje ideologije kritički prihvatati. Dakle, iz istorije ne dobijamo recepte, već postavljanje pitanja, tj. problematizacije uz čiju pomoć pojave sa kojima se suočavamo posmatramo diferenciranije. Emancipatorski odnos prema istoriji počiva na naznačivanju alternativa, a ne upornom dokazivanju da se desilo ono što se moralo zbiti. U doslovnom smislu reči to bi bio smisao idejnog prevladavanja prošlosti.

1. 5. Pojmovna strana prevladavanja prošlosti.

U nauci odnos prema prošlosti ne određuje samo teorijska usmerenost (vizija društvenog determinizma i istraživačkih prioriteta) nego i izbor središnji hpojmov. Dok berlinski politikolog Gunar Tajsens koristi pojmove "prevladavanje prošlosti" i "prerada prošlosti" kao sinonime (Theissen 1996), bohumski istoričar Norbert Fraj izbegava prvi pojam (smatrajući da je popularnost ovog eufemizma sve rašireniji pritisak "da se u SR Nemačkoj konačno podvuče crta ispod prošlosti"), pa koristi sintagmu politika sa prošlošću (Vergangenheitspolitik) koja obuhvata preradu, potiskivanje i prećutkivanje prošlosti. Ovim pojmom Fraj označava glavni tok unutarpolitičkog razvoja SR Nemačke u prvoj polovini 1950-ih, koji je težio ukidanju kažnjavanja i integraciji bivših nacista i osuđenih, a tek uzgred